

LO CID Y DON JAUME

¿Á QUÍN DEU MÉS VALENCIA?

A B motiu de la projectada aneixió del Grao y lo Cabanial á Valencia, lo doctor Escuder ha publicat un hermós article, parlant ab entussiasme del pervindre que té la ciutat de Valencia.

Aqueix article acaba del modo següent:

«Y com Valencia es una ciutat d'artistas, de pintors y escultors, deurían aquests pendre la iniciativa, reclamar la prioritat, y dedicar son talent al embelliment de sa ciutat nadiua, deixant en ella perpétuo recort de son geni. Valencia deu al Cid una estàtua ecuestre, millor si cap y en més vistós lloch colocada que la que va aixecar á don Jaume. Lo Cid es la figura més arrogant de la Edat Mitja, es una llegenda nacional, es tota una poesia, es una font inagotable d'ahont eixí tota nostra literatura. Per lo Cid 'ns coneixen á Europa. Lo Cid 'ns va aliar á Castella: en ell encarná la epopeya nacional, lo romans castellá, la formacio del idioma; la métrica y lo ritme de nostra versificació, l'esperit cavalleresch, lo coratge y la valentia, la lley del honor y la independencia de l'ánima. Te, además, lo Cid una significació tradicional y

ensemps moderna: es la personificació de la democràcia, del poble, d'aquell poble que feya jurar als reys avans de cenyí-loshi la corona. Es lo vassall independent, aventurer, que conquistà un regne ab sa espasa; l'etern cavaller andant, sens màcula y sense por, audàs y heróich, valent com Aquiles, traydor com Ulisses, que va ensenyar als espanyols á reconquistar la pátria del poder dels serrahins. Pogué don Jaume conquistar á Valencia porque 'l seguía un regne; pero ¿no es més admirable la conquesta feta per un desterrat, á qui sols acompanyavan uns quants aventurers, sens altre aguant que la terra que trepitjavan sos corcers y sens més dret que sa espasa? ¿Quí no veu en lo Cid l'exemple que després imitaren Hernan Cortés, Pizarro y Magallanes? Y com Valencia es la Troya d'aqueix únich poema nacional, be mereix lo Cid que 'ls valencians li aixequin una estàtua en lloch tant preferent com lo romancer la delineá en l'altiu pensament d'aqueixos heróichs soldats nostres qu' en la llegenda aprengueren á no midar los perills, llensantse ab l'esfors de son cor á las épicas aventuras d' América.»

*
* *

Res tindríam que objectar á lo que diu lo doctor Escuder en los anteriors párrafos, reproduhint una idea que fa temps concebiren alguns artistes valencians, y que llavoras no pogué realisarse, si, al enaltir la llegendaria y gloriosa figura del Cid, no la posés devant de la del rey don Jaume primer de Aragó, en lo que 's refereix á la conquesta de Valencia, escatimant quelcóm los llegítims prestígis del fundador del regne valenciá.

Nos sembla que no es rahó adecuada pera regatejar al magnánim monarca la gloria de sas conquestas, la circumstancia de tenir un regne darrera seu. Precisament la oposició qu' en sos Estats trobava pera aquellas patrióticas empresas, posa més de relleu la iniciativa y l'esfors personal del excels monarca en tant gran obra.

Com aquestas cuestions históricas son tant interessants

pera Valencia, aném á copiar alguns párrafos que á ella's refereixen, d' un llibre del Director de *Las Provincias* (1).

Fou Valencia, com diu un de sos millors poetas:

Dues voltes esposada ab lo Cid de Castella
y ab Jaume d' Aragó (2).

Las esposallas del Cid acabaren prompte y malament entre las flamas del incendi; las esposallas de don Jaume foren benehidas pel cel; donaren á la captiva del Islam, redimida pera sempre, llibertat, pau y gloria. Relatar eixa reconquesta no enfosquida ni desfigurada, com l' altra, per fabulosas llegendas, encara que revestida per la tradició ab alguns rasgos maravillosos, no entra en lo plan, ni cap en los límits de nostre llibre.

Obra difícilíssima, en la qual hi tingué tanta part la prudencia com lo coratge, fou restaurar lo poder real, y sobreposarlo á las triomfants exigencias de la noblesa; y arranch tant polítich com patriótic, utilisar lo recobrat prestigi de la Corona pera la empresa verament nacional (si es lícit emplear calificatius llavoras desconeguts), y eminentment cristiana, de la conquesta de Mallorca. Los richs-homes aragonesos, mal disposats pera aquella campanya, profitosa principalment pera la comercial y navegant Catalunya, demanavan que's dirigissen las armas contra 'l regne de Valencia, acceptant las ofrenas del destronat Abu-Zeit, que cedía al rey d' Aragó la quarta part de sos Estats, si l' ajudava á recobrarlos.

Pero, feta la conquesta de Mallorca per la voluntat inquebrantable del rey y 'l concurs entussiasta dels catalans, ja no manifestaren igual desitj d' acometre á Valencia los procers d' Aragó. Semblavan rezelosos de la gloria adquirida pel monarca. Li varen concedir, sí, en Corts los impostos indispensables pera la campanya de Valencia, decretada, com la de Mallorca, per iniciativa y decisió de don Jaume, y'l seguiren ab sas hosts senyorials al siti de Burriana; pero ben aviat se vejé allí, y després en lo campament del Puig, sa mala voluntat ó sa escassa decisió.

(1) Valencia. *Sus Monumentos y Artes, Naturaleza é Historia*.—Tomo primero, cap. 3.º.

(2) Vicente W. Querol, *Rimas*.

Tancats en sas tendas, devant de Burriana, com lo mal-humorat Aquiles, deixavan que s'estrellessin contra sos murs los atrevits propòsits del rey, qui apartava desesperat de son pit la rodella, demanant á Deu que 'l ferís una sageta serrahina pera retirar-se ab honra.

En lo Puig, tramavan l'abandono de la plassa d'amagat de don Jaume, y li feyan passar desvetllat y febrós aquella nit d'angoixa que refereix en sa crònica; quan, revolcant-se pel llit y subant á mars, renegava de la *mala gent* ab qui se las havia, *car lo mon no ha tan sobrer poble com son los cavallers*.

No tenia de lluytar solzament lo Conquistador ab la amagada oposició dels magnats. Altra dificultat gravíssima pera sos complicats plans, era la falta de diner. L'impost del bobatge qua votavan las Corts pera sas guerras, resultava insuficient, y 'ls recursos propis de la Corona eran llavoras limitadíssims. Don Pere II, rey pródich, havia deixat sa hisenda entre las urpas dels usurers juheus y moros. Don Jaume totjust podia sostenir als cavallers de la mesnada real y als almogávans assalariats. Pera prosseguir sas campanyas tenia de demanar á cada pas diner enmatllevat als mercaders y bankers de llavoras, baix sa propia garantia y ab rédits crescuts. Pero ab totas aquestas contrarietats lluytava sens desmayar, ple de fé en la Providencia y segur de l'èxit de sa empresa, que creya divínament inspirada. La va veure cumplida 'l dia que Valencia li obrí sas portas, y aquell dia fou doble sa victoria; triomfá dels moros, enemichs declarats de la pátria, triomfá dels nobles, enemichs no declarats de la realeza. Un matí sortí de la ciutat sitiada un vistós mussulmá, nebot y favorit de Zeyan, resguardat per altres onze, cuberts tots de seda, or y pedreria, y genets en hermosos corcers. Se va presentar á don Jaume, li feu sas *zalemas* y quedá sol ab ell en la tenda real. Quan va eixirne, la capitulació de Valencia estava convinguda. Pero ningú se n'enterá més que la reyna. Disposat ja á tot, lo rey comunicá la fausta nova á sos richs-homes. Al sentirla mudaren de color, com si 'ls hagués ferit en lo cor, y fent escepció del Arquebisbe de Tarragona y d'alguns bisbes, no n'hi hagué ni un que alabés al Senyor y li dongués gracias. Al contrari, á ningú li semblá be lo fet. Era que, á la gelosia dels nobles, «perque n'hi havia molts, diu lo

rey, á quins no 'ls agradava de cap manera que prenguessen á Valencia, y la volíam més aviat en mans dels serrahins que en las nostras», s' unía la sorpresa dolorosa del cop d' Estat (com diríam avuy) que donava 'l conquistador, al prescindir en tant solemne ocasió de la consulta als varons, sos naturals concellers.

.
Aquest exacte compliment de lo pactat, y la suavitat ab que tractava als que de bon grat se sometían, facilitaren molt la reconquesta. Los serrahins, principalment los del camp, víctimas de las continuadas bregas y de la frecuent rapinya de sos emirs y walis, s' entregavan sens gran repugnancia á aquell rey «Gacum» (com ells l' anomenavan) tan cavaller y tant justicier. ¡Qué diferents als seus ulls (y als de la historia imparcial) del Cid, qual pahorós recort los trásmeteren sos pares! Lo capdill burgalés guerrejaba á la ventura y en profit propi, lo mateix contra 'ls musulmans que contra 'ls cristians: caygué sobre Valencia com cau l' áliga damunt sa presa, y la estripá entre sas urpas. No venía á llivertarla, sino á explotarla. La crueltat y la perfidia de que l' acusan los cronistas árabes, eran defectes d' aquella guerra sens cuartel, d' arrogancia inculta y ambició desenfrenada. Més valent, més previsor, més afortunat que 'ls altres, lo Cid fou un dels guerrejadors decidits y copdiciosos que aprofitavan las revolts de son temps pera son engrandiment personal. D. Jaime d' Aragó representava y valía quelcom més; era home d' armes y home d' estat; gran monarca, ensemps que gran capitá: al sobrenom de Conqueridor que li donaren admirats sos coetanis, ha afegit la posteritat lo de Llegislador, encara més gloriós. No s' abatía per lo botí, ni per vanagloria: sa ambició era més desinteressada, son ideal més gran. Inspirava sas empresas, primer, lo sentiment relligiós; després, lo sentiment patriótic. Se creya cridat providencialment á aixamplar las fronteras de la cristiandat y dels estats d' Aragó: la Iglesia va tindre que agrahirli los trescents temples que fundá; lo poble las lleys equitativas que dictá. No fou sa obra més admirable la conquesta, sino la *organización de sos nous regnes*.

Los historiadors de Castella y 'ls que conscient ó inconscientment han seguit després al escriure las gestas nacionals, l' esperit de la hegemonía castellana, subordinant á ella 'ls al-

tres elements constitutius de la comunitat espanyola, han anomenat á Valencia «la del Cid», perque, desde son punt de vista, aquesta llegendaria figura es la que en ella sobressurt més. Nosaltres, sens disputar al guerrer-tipo castellá los timbres de la historia, ni 'ls de la poesia, sí hem de posar algun nom al costat del de Valencia, prou ilustre y gloriós per si sol pera no necessitar aditaments, no 'n posarém d' altre que 'l de son verdader llibertador, lo de son legislador insigne, lo del millor de sos monarcas, Valencia, si es d' algú es de don Jaume, lo rey de la Conquista, lo rey dels Furs.

(De *Las Provincias de Valencia.*)

VERGE, MARE Y... MÁRTIR

POEMET EN PROSA)

Mares... ¡crieu fillsl...

I

MIRÉUSELA!... Lo vestit modest, lo pas segur, lo cap cot, la mirada á terra, una rosa á cada galta, las trenas caygudas á la espatlla, la bossa penjada de la má... Va cap á costura á las monjas... Te quinze anys... Es un idilli... Es la modestia, la gracia, la bellesa que encarnada camina sobre la terra... Ditjós qui d' ella podrá obtenir l' amor!... Felís homel... Venturosa llar!.. Descubrimnos que ella passa. Saludém respectuosos sa virtut. La flor va á obrir son cálzer pera embaumar lo mon ab sos richs flayres... Respirém en dols éxtasis!...

II

Miréusela!... Als vint anys estaqueta de bressol... gronxa que gronxa... canta que canta... No 's vol adormir... Lleva á son fillet, li dona 'l pit, l'amoixa, 'l petoneja, li fa mil manya-guérías... Ell sempre rebech, ploraner, neguitós y pernejant...

Es que no está bo!... ¡Deu meu, quant costan los fills als pares!... Quína sollicitut, quant carinyo, quantas nits en vetlla!.. Quantas quimeras, quantas engunias, quantas cuydados y horas de neguit!... Y tot per qué?... Per la paga d' una rialleta, d' una mirada, d' una paraula á mitj dir... Per un afecte sublim... La maternitat!.. Quín nom més dols... mare!... Quína esperansa pera la vellesa... Esperém!...

III

Lo fill es ja home... Cap satisfacció dona als seus pares. Es jugador, esgarriat, calavera... No li queda cap vici per aprendre. Porta demunt seu lo mal nom, la deshonra, lo germen d' una trista fi seguida de la miseria y la ruina moral y material. Parla mal de las donas com si no fos fill d' ellas. Son pare es un monstre, sa mare un mal fástich, sa familia tota, una dula de criminals... Qué será ell?... Lo deshertan... lo maleheixen... ni 'l volen per fill, perque 'ls ompla de vergonya... Mes ell sempre de mal en pitjor... Com si fos un cástich de Deu!... Pobres pares!... ¡quín martiri per son cor!... Pobre fill lo que ha de servir de verí pel cor d' una mare!... Primer que Deu se l'emportés!... Vetaquí la paga de tantas quimeras, de tants sacrificis, engunias, neguits, amor, afanys!... Y pensar que fins las feras estiman, consideran y portan menjar als seus pares, quan, ja vells, no poden sortir de sas covas... ¿D' aixó se 'n diu home?... Miserias de la vida... miserias!... ¡Quants exemples!...

EMILI PASCUAL

DE LA VINYA A CAL RECTOR

Avuy que no hi es ta mare,
perque es dia de mercat,
hem d'aprofitar la estona:
ja veurás qué tinch pensat.

Au, Quimeta, ja qu' es hora
aparella 'l cistellet,
que anirém vers á la vinya
tot parlant y fent brasset.

Vull omplir-lo bé de figas
d' aquellas d' alló mellor.
y á l' hora del xocolate
las durém á cal Rector.

Ab l' escusa de portarli
com qui res, nostre present,
farém caure la conversa
sobre 'l nostre casament.

Li dirém que quan ta mare
vagi ab ell á confessar,
que á las bonas li aconselli
que 'l milló es deixáns casar.

Que no fa de molt bon veure
cosas que duren tants anys,
que las donas de la vila
poden fer mals avaranys.

Que 'l xiu xiu, á una donzella
no li fa may cap favor,
que molts cops un cop de llengua
pot posá' en perill l' honor.

Si logréu que hi prengui cartas,
podém dir que som salvats;
tot lo més, dintre tres mesos
si Deu vol, viurém plegats.

Ja sabs tú que per ta mare
lo qu' ell diu, es manament:
si diu no jadeu esperansa!
si diu sí, ja es casament.

Com qu' es fruyta que li agrada,
sobre tot de bon matí,
au, Químeta, á la figuera,
las millors li hem de cullí.

Ja veus que no val la pena
per tení al Rector content,
¡cóm nos tocará l' espatlla
quan veurá 'l nostre present!

Ja m' apar que sento dirli
catxassut, fregant de mans:
—¡No veniu pas per estampas
com soliau vení avans!—

.

Ja hi som: deixa que jo puji
y ompliré bé 'l cistellet;
tú, si 'n veus de ben maduras,
m' anirás dihent l' indret.

Quan remoga ferm las brancas,
para bé lo devantal,
perque las més secallonas
s' esclafan si cauhen d' alt.

En tant jo 'l cistell ompleno.
cull, tu, Quima, algun ramell,
de xaretlo y pansa rossa
pera engarlandá 'l cistell.

Demnos, noya, bona pressa
per pogué enllestí aviat,
pel camí vull dur catxassa
pera estar al teu costat.

Parlarém d' aquellas cosas
que 'ns posan de bon humor,
del dia de nostra boda,
d' estrená 'l vestit millor.

Dels regalos de las tias
que avuy arman tant embull;
de la enveja dels que 't volen
y de las que jo no vull.

Y aixís, recordant la ditxa,
que lo cel nos portará,
nos trobarém á la porta
de cal rector sens pensá'.

Tots dosets ab alegría,
lo cistell presentarem;
mes avans, com solém ferho,
la má 'ls dos li besarém.

Si es que 'ns posa bona cara
res del fet greu no 'ns sabrà,
si la posa d' aquell modo...
pit, Quimeta, y Deu farà!

EMILI COCA

¡POBRETA!

Aquella que ahir al véurem,
vers á mí, com corra 'l poll
á darrera de la lloca
venia ab ulls alegroys;
aquella de rossas trenas,
de galdas totas rojó,
qu' una rosella semblava
voltada d' espigas d' or;
la que un jorn «so teu», va dirme
y un altre jorn, per dissort,
«la flama del mon m' enlluerna,
perdónam, soch papalló»,
vora meu ha passat are,
ull baixos, tombat lo coll,
depressa, com si sentía
de la frisansa l' assot.
Al véurela, lo sarcasme
m' ha mirat ab ulls de goig,
y assenyalant sa miseria,
m' ha dictat aquestos mots:
«T' ho deya fa temps, t' ho deya.

*Si passas del mon pel gorch
arreplega be tas alas
no t' enfanguis Tens recort
de mas paraulas?... No juguis
ab l' honra que perdre pots...»*
Mes al veure de son rostre
desencaixat lo grogor;
de son cabell, ja tot aspre,
aquell gris empalagós,
moguentse mon cor de pena,
com quan s' emportan un mort,
he confegit ab mos llabis:
«Pobreta!... Deu la perdó!!...»

JOAN PONS Y MASSAVEU

Í N T I M A

Quan la mare agonisava
una llàgrima llensá...
com llavors que la mirava
tot sovint la veig brillá'.

Fou sa llàgrima darrera,
del cor neda en lo més fon'
¡tan petita, Deu meu, qu' era
y portava tot un mon!

Tot un mon de recordansas,
de tristesas y dolor,
de temors y d' esperansas
de son ánima y son cor.

Pobra mare! Ni un mot deya
ni feya cap moviment;
no més la llàgrima 's veyá
cristallina, resplandent,

á la claror tremolosa
del ciri de vora 'l llit
que feya més espantosa
la soletat de la nit.

F. BARTRINA

CARTES DE SOLDAT

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

CARTA PRIMERA

Mare meua, aquesta carta
está escrita en l' hospital;
me la escriu una monjeta
segons se la vaig dictant.

Mare, vuy á matinada
hem tengut un foch molt gran;
cayguí en les primeres files
lo bras dret atravessat.

Per poch me dessangre. Al vórem
me va dir lo capitá:
*«Bien, muchacho! No te abraço
por temor de hacerte mal.»*

Mare, escrigáume, perquè are-
les cartes m' arrivarán:
digáume tot lo de casa,
lo de casa y del veynat.

Digáume si la batuda
del forment doná prou gra,
si ja veremen les vinyes,
si están bons los olivars.

Digáume si mes germanes
festejen, com l' any passat;
si s' aplica ó no s' aplica
mon germanet l' estudiant.

Digáume si Visenteta,
la cosina, 's casa ja:
no tingáu que dirli, mare,
que per ella he preguntat.

Digáume si está acabada
la obra del nou campanar;
si ha segut bona la plega
pera la festa d' enguany.

Digáume quina es la música
que los fadrins han llogat,
y qui durá la bandera
que á mí 'm tocava portar.

No puch seguir, mare meua,
de tant com me dol el bras;
esta nit dormir confio:
al vespre me 'l tallarán.

CARTA SEGONA

Mare, 'l capellá de casa
es un valent, y es un sant!...
té unes paraules tan dolces,
que fan riure y fan plorar.

Tots los días moltes hores
passa 'l pobre á mon costat;
me fa parlar de la terra:
¡jo no acabaría may!

Li explique com es lo poble:
lo riu y l' horta davant;
darrera 'l secá y la lloma,
y 'l castellet allá dalt.

La esglesia en mitj de la vila;
passat lo pont, l' arrabal,
allá hont viu la Visenteta,
si encara no s' ha casat.

Seguint son carrer, les eres;
la devesa més enllá,
hont buscavem nius de merles
quan els dos eram infants.

Lo bon Pare me pregunta
per les festes que allí 's fan;
li conte albares, coloquis,
processons, castells y balls.

Els carros de la enramada,
els dolsayners, tan templats,
els jochs de la moxiganga,
els passos dels tornejants.

La fadrinalla, 'ls confreres,
ab los ringlots y fanals;
y entre llums y flors, darrera
la imatge del Titular.

Les eixides xiuladores,
qu' en pluja d' or se desfan;
la traca, que ompli la plassa
d' esclafits y trons y llamps!

.

Al contarliho, casi plore,
y ell, los ulls també aixugant,
me diu que tornaré á casa,
y que no ho passaré mal.

Tindrè una creu pensionada,
me donarán un estanch...
¡ay, bandera dels fadrins!
¡no la podré portar ja!

CARTA TERCERA

Mare, esta carta la dicte
combregat y pernollat.
¡Morir tan lluny de ma casa!
no més tinch eixe pesar.

Vos torne l' escapulari
que 'm donáreu mitj plorant:
mare meua, en vostra cambra
penjéulo vora 'l capsal.

La creu vos enviaría
que tots diuen he guanyat.
Uns papers faltan a vindre,
¡Deu sap quan arrivarán!

Mes germanes, si se casen
y me guarden voluntat,
al primer nebot que 'm donem
lo meu nom vullguen posar.

Si 'l germanet canta missa
¡el Senyor el fassa un Sant!...
la primer missa que cante,
que sia per son germá.

A Visenteta, que rese
per mí, que aixó no es pecat:
ja qu' en vida no 'm volíá,
en la mort no 'm pague mal.

Que per ella sentí plassa,
no ho nomenéu ni ho digáu;
no vull què per mí patixca,
si ell, que es tan gelós, ho sab.

Mare, á la Verge del Carme
encomanéume, si us plau;
dos ciris de mitja lliura
porteu per mí á son altar.

Y ja qu' en terra llunyana
los meus ossos quedarán,
poseu una rajoleta
en la paret del fossar;

Y la rajoleta diga:
«Pregueu tots per un soldat
que al morir lluny de la terra,
en ella estava pensant.»

TEODOR LLORENTE

CEPTRE Y LLORER

POESIA QUE OBTINGUÉ LA «FLOR NATURAL» EN LOS JOCHS FLORALS
DE VALENCIA D' AQUEST ANY

Alt lo front, ahont la sabiesa
brilla com espurna d' or,
ayre ver de gentilesa
y en lo cor la flama encesa
de Patria, de Fé y d' amor,

Camina ab lo pas lleuger
lo trovador enviat
per la cort del Gay Saber,
y acompanya al mitsatger,
fentli escolta, un Rat-Penat.

A sa cara plaherosa
fan de march llarchs cabells rulls,
la barba es curta y sedosa,
lo color de neu y rosa
y de blau de cel los ulls.

L' oreig que les flors regala
refresca son cutis blanch;
va vestit de tota gala,
du en la gorra una cigala,
y en los pits los Pals de sanch.

Sostenint ab la má esquerra
la preuada mandolina,
distráu l' anyor de la terra
cantant los llors de la guerra
en sa llengua llemosina.

Passa vilages y pobles
deixant arrere 'l camí,
á desheretats y nobles
atrahent les dolces cobles
del trovayre llemosí.

Y arribant de son viatge
á la fi de la jornada,
sens pendre descans ni hostatje,
corre á cumplir lo missatge,
de la excelsa Cort aymada.

.
.

Al aguaytar el alba rient y encisadora,
sense poder contindre lo bategar del cor,
á les daurades portes de lo jardí de Flora,
ab má febroza truca lo jove trovador.

Lo dupte y la impaciencia reflecta en sa mirada
l' ánsia que té en traspondre lo misteriós cercat,
quan una má invisible de la regió encantada
les ben tancades portes desclou de bat á bat.

Movent llavors sa planta, per la emoció insegura,
com lo profá en lo temple, penetra en lo verger,
hont creixen, formant pòrtichs de flor y de verdura
celindes y magnólies, jameles y llorers.

Per tot arreu s' aixequen matolls de margarides
que besen al gronxarse los perfumats clavells,
catifan la planura menudes «no m' oblidés»
y baixan fent garlandes, les roses á pomells.

Y s' veuen á rengleres pel clar de les arcades
sens fi d' arbres frondosos cuallats de fruyts y flor,
contines d' esmeraldes d' un raig de sol penjades
hont ha brodat natura ramells d' argent y d' or.

Y s' miren los nenúfers en l' aygua cristalina
que dolsament sorolla dels gorchs entre 'l verdum
y en los espays ressona la música divina
que los aucells entonan á la primera llum.

Confós al contemplarne tan ideal bellesa,
lo missatger no gosa sisquera respirar:
quan s' apareix de sopte la mágica deesa
seguida de les fades que estan á son manar.

Hermosa com lo somni de verge enamorada,
graciosa com les gales del esplendent abril,
ab magestat aixeca la testa, coronada
de roses, gelendrínes y d' olorós gesmil.

Dels genís y les ninfes lleugera un pas avansa,
y ab veu que sembla notes de timbre encisador,
y bondadós sonriure, qu' enclou una esperança,
—¿Qué vols? ¿d' ahont vens? ¿quí eres?—pregunta al trovador.

De cortesia en proba, baixant al punt la testa,
lo foch en la mirada y ab vibrador accent,
—jo soch, oh sobirana,—lo missatger contesta
—D' Amor, de Fé y de Patria adorador fervent.

«Lo meu cor afalaga la dolsa poesia:
»deixeble de les Muses, humil aixequé 'l vol,
»y cante de ma patria les glories nit y dia
»com cante en la boscúria l' aucell de sol á sol.

»Jo vinch d'aquella terra qu' En Jaume rescatare.
»Un jorn ab má valenta de captiverí amarch;
»que la fermesa admira de Vineata encara,
»hont los llores rebroten de Polo y Ausias-March.

»Jo vinch de vora 'l Túria, de la lleal Valencia
»d'aquella qu' ennobleixen los sanguinosos pals
»y 'l Rat-Penat corona; m' envía á ta presencia
»lo sabí Consistori dels nostres Jochs Florals.

»A tú, que rodejada de tantes maravelles,
»com Primavera broda en ton mantell preuat,
»inspires al artista les creacions més belles,
»qu' en lo trascurs dels segles lo mon ha contemplat,

»Pera premiar al geni per mitj meu te demana
»penyora que servesca ensemps de ceptre y llor:
»ilo ceptre que ha de durne la hermosa sobirana
»qu' en la joyosa festa proclama 'l vencedor!»—

Callá assí lo trovayre, y la gentil deesa,
que complaguda admira son entussiasme ver,
arrenca la més pura, la rosa més encesa,
que esmalta sa corona, y diuli al missatjer:

—«Aquesta flor hermosa prengau, y qu' ella sia
»de la regina 'l ceptre, de lo poeta 'l llor,
»perque son feble cálzer, rublert de poesía,
»es símbol de la flama que inspira al trovador.»

ANTON PALANCA

CANT AL TREBALL

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA

Vingáu els qu' en la terra sou órfans de fortuna:
deixéu qu' al front se seque vostra suor, vingáu;
deixéu l' eyna pesada qu' al bras vos importuna;
vingáu assí y oixcáu.

Vos contaré les glories d' aquell que 'l pa vos dona,
del que vingué á la terra com un cástich de Deu,
y de índomable ferro forjá noble corona
y rey del mon se feu.

Del que plantá la parra que 'l vi novell vos cria.
del que llaurá les hortes; del que creuhá la mar;
d' aquell que vos desvela quan se desperta 'l dia
y encén son lluminar.

Es un gegant disforme, d' altura prodiglosa:
ab sola una brassada, lo mon sancer estreny,
te per palau espléndit la fábrica fumosa;
per ceptre 'l mall ferreny.

Del sabí dins l' estudi misteris interpreta,
y obra ab sa má á la ciencia nous y amples horisonts,
s' alberga dins la cambra del menyspreat poeta
que viu entre visions.

Penetra en les entranyes de l' aspra y dura roca
per negra y fosca mina d' hont trau lo diamant,
y útil ó bell se torna tot quant ab sa má toca,
lo prodigiós gegant.

Ell burla de les ones la indómita bravura,
y ses cançons barreja del mar ab lo rugit;
y 'l raig de les tempestes en son camí 'l detura
y aguayta al infinit.

Ell conta 'ls sols que roden del cel en l' ample volta;
mirantlos averigua d' hont venen y qué son:
en res encontra obstacles sa voluntat resolta
qu' ha dominat lo mon.

Ell cega 'l fondo abisme y aterra la montanya
que á la estrelada volta fa de potent pilar;
ell munta fins los núvols guiat per forsa estranya,
y baixa al fons del mar.

Acurta les distancies, miracles fa increibles:
per fils d' arám endebles transporta 'l pensament,
y ab foch, ab ferro y aygua, crea titans horribles
que corren més que 'l vent.

Aydat pel bell ingeni, en ones d' armonía
bastix els murs de pedra dels temples y 'ls palaus,
y agota les belleses del art y la poesia
en ses esbeltes naus.

Es font inagotable d' hont la ventura mana;
la roba que os abriga pera vosaltres tix;
sols ells la pau engendra, als homens agermana
y als pobles enriquix.

Ell fa les arracades que ostenta la donzella;
vos guarda de les plujes y vos guarix del sol;
lo frut sabrós que un dia sembrá enfonzant la rella,
vos penja del trespol.

Ell es qui tots els dias vos posa 'l pá á la taula;
pá que l' amor trosseja, y 'l dona á vostres fills,
y al pare vell que os conta ab balbucient paraula,
sos ja passats perills.

¿A qué seguir contantvos, si may acabaría
de dirvos les conquestes y 'ls llors que va alcansar
Aquell que vos desvela quan se desperta 'l dia
y encén son lluminar?

Ell es y ha sigut sempre l' escut dels fills del poble;
els que sabeu ses glories, jamay lo desaméu;
Penséu, si algú desmaya, que aqueixe treball noble
lo santifica Deu.

RAMON A. CABRELLES

LA MILLOR FLOR

OFRENA Á MON BENVOLGUT AMICH, EN ANTON BUSQUETS
EN LO JORN DE SON SANT PATRÓ

Las flors de mon jardí, las més flayrosas
cullí aquest dematí per féus un ram;
quan lo lligavan ja mas mans joyosas,
una idea 'm ferí ¡ay! com un llamp.

—¿Quí li durá aquest ram?—ma pensa 'm deya;
quí, per fer tan llarch viatge, pendrá 'l vol?—
Y mentres que l' aurora me somreya,
jo plorava, plorava sens consol.

Lo ramell en mos dits se mustigava,
de llágrimas amargas amarat,
—¡Ayl tot es pols!—mirántme 'l exclamava...
¡fins la flor que tan rica s' ha badat!

¡Totas las flors son cendra! menos una
quina llevor del cel nos devallá;
flor que sempre té flayre y may s' engruna
y que fins extassía á Jehová.

Es la flor que jo he vist de més valia,
es la flayrosa rosa del amor,
cullida en lo verger ahont se cria,
cullida en lo jardí florit del cor.

Donchs, 'vuy que celebráu la noble festa,
oh bon amich, de vostre sant Patró.
vos oferesch, humil, la flor aquesta
per festejáus ab un xich més d' oló.

Rebéula d' estas mans que us la ofereixen,
sens que cap vent d' hivern l' hagi esfullat,...
encar que més flayrosa la mereixen
las virtuts ab que 'l cel vos ha enjoyat.

Aquesta es, donchs, la més preuhada ofrena
que de mas pobres mans rebre podeu...
¡Si Deu volgués que 'n fos una cadena
que vostre cor lligués per sempre al meu!...

JOSEPH CONDÓ SAMBEAT, PBRE.

LA CAMPANA QUE CAMINA

DE GOETHE

Si n' era un noy qu' en lloch d' anar
á missa á la capella,
sols se dalía per fugir
del poble, cada festa.

La mare diu: «Escolta bé
la veu de la campana;
en vá voldrás fugirne lluny:
allí vindrá á cercarte.»

Pensá 'l baylet: «Del campanar
no hi ha por que s' allunyi.»
Y fuig corrent, sempre corrent,
com si fugís d' estudi.

Del campanar no 's sent la veu:
«Desvariejá la mare»;
mes, encalsantlo, ¡oh quín esglay!
brandant va la campana.

Lo pobre noy se sent glassar
la sanch dins de las venas,
y, ab por de véures assolit,
va y ve, perduda l' esma.

Mes se refá tot d' un plegat,
y, ab embranzida forta,
camps y bardissas á través,
cap á l' iglesia corra.

Y cada festa de guardar,
lo noy, com vol sa mare,
no espera, no, sentir tan prop
la veu de la campana.

Traduhida per PAU J. RIERA

UN MIRACLE

Jo benehiré 'ls llochs hont sia colocada la
imatge del meu Cor.

(Paraulas de Jesucrist á la B. Margarida.)

I

FA molts anys que un diplomátich italiá 'ns contá aquest cas curios. Cert extranger descregut, y célebre per més d'un concepte, visitava la Ciutat Eterna. Parlant un dia ab un cardenal romá, li manifestá sos dubtes respecte de la canonisació dels sants, y de la estranya y á son juhi culpable lleugeresa ab que aprobava la Iglesia católica los molts miracles que se 'ls hi atribueixen.

—Heu llegit algun procés de canonisació?—li preguntá 'l Cardenal.

—May n' he vist cap.

—Donchs llegiu lo que us enviaré,—li replicá 'l Cardenal fent la mitja rialleta.

Al cap de pocas horas rebía l'extranger un voluminós in-folio que llegí ab verdadera atenció. Al tornarlo al Cardenal,

hi escrigué al marge: «Si tots los processos de canonisació s'han fet com aquest, no tinch cap inconvenient en creure en las virtuts dels sants y en la veritat de sos miracles.» Lo Cardenal li contestá per escrit: «Lo procés de canonisació que tant vos ha plagut, no ha satisfet de la mateixa manera á la Iglesia católica. Fa alguns anys que fou rebutjat.»

Aquesta es la historia de la major part dels incréduls: l'orgull y la ignorancia. Humiliat aquell, vensuda aquesta, los resplandors de la fé brillarán en lo cor del incrédul, si no es la malicia la que hi dicta sas negacions. Per desgracia, la mala fe es lo sagell característich de tots los descreguts perillous. N'hi ha alguns que ho son d'ofici; es á dir, incréduls que s'alaban de serho d'ensá que sentiren pregonar á la filosofia moderna que la credulitat es sinónim de pobresa de coneixements y no de puresa de cor com creyém nosaltres. A aquets pertany lo gran número d'ignorants que's pensan aixecar lo poch nivell de sa estatura intelectual enfilantse sobre l'exceptisme, y 'l no menos petit de despiadats que negan ab descaro tot dogma, tota moral, tot miracle que destorba sos vicis ó posa entrebanchs á sa ambició. Entre 'ls primers, dir *no ho crech* es sinónim de *no ho entench*; entre 'ls segons, lo *no ho crech* equival á *m' incomoda* ó *ho temo*. Uns y altres forman l'estat *pla*, ó per dirho mellor, la populaxeria baladrera del exércit de la impietat.

Ab tot, no son aquestos los més temibles: hi ha altres incréduls que forman la aristocracia de la impietat, lo foc de *homes serios* de son numerós exércit. Aquestos no prenen part en las bullangueras manifestacions de la canalla que ja troba á Deu massa vell. Al contrari, l'han pres baix sa protecció; han restablert son trono de gloria que antigas supersticions anavan esllavissant, y ab una generositat verdaderament... humana li han concedit àngels que 'l distreguin al só d'arpas d'or, y fins llamps y trons que 'l diverteixin, com aquí baix nos diverteixen los focs artificials. Han fet més: recelosos de la dignitat d'aqueix Deu que s'humiliava fins á alimentar als aucells y vestir als lliris del camp, li han establert una Constitució que tira per terra l'antich y modest régimen que anomenavan *Providencia*. Ja no intervé Deu pera res en las cosas d'aquí baix: recolzat ara en las alas d'un serafi, compta las estrellas de la vía láctea, mentres los restaura-

dors del seu honor aclaman en cátedras y ateneos al *Deu Constitucional* dels homes sensats, enemichs de supersticions, y joh interés de la casa de Deu que 'ls abrusa! *pera be de la fe y de las creencias rasonables, entregan á la befa pública (risée publique) los absurdos miracles que per ignorancia ó debilitat autorisa la Iglesia Católica, mare per altra banda amantissima y digna de tot respecte.*

Aixís ho diu cert académich extranger en un discurs que ve a desfer aquella enginyosa observació d' un autor festiu: «Los ignorants se diferencian dels homes de talent en que 'ls primers *diuhen* las ximplerías y 'ls segons las *fan* » Heus aquí un home de talent,—¿quí no l' ha de suposar en un académich?—que las deixa anar fins en lletras de motllo. Perque aqueixa *risée publique* á que aquest carinyós y sumís fill de la Iglesia vol entregar los miracles que aproba sa Santa Mare, es una maldat pensada y una ximplería dita: es una mena d' *enfant terrible* que posa de manifest la rectitut y la santedat de las intencions d' aquest protector de la fe y de las *creencias rasonables*. Sa molta sabiduría li ha fet trobar ignorancia ó debilitat en la conducta de la Iglesia. Es difícil suposar bona fe en aquesta calumnia; pero suposemhi. Son extremat amor envers aquesta Mare santa é infalible li fa atraure sobre ella l' escarni públich, tantsols ¡quina bondat! en be de la fe, de la que ella es la única depositaria...

Qué hem de suposar ara? Lo que hem de suposar es que sos fondos estudis orientalistas no ensenyaren al académich aquell hermós proverbí árabe: «Quan cau una taca en la preuhada catifa d' Estamboul, lo sabí la amaga ab la capa; l' ignorant la senyala ab lo dit.» Lo que hem de suposar es que al *escorcollar* las Escrituras no notá que 'ls dos fills bons de Noé amagaren sa vergonya; sols se 'n mofá Cham lo malehit!

Ab aixó n' hi havia prou; y pera revelar sos fins no li era necessari á aquest carinyós fill de la Iglesia, que calumnia y escarneix á sa mare, afegir totseguít: «May m' han presentat los taumaturchs moderns un mort resuscitat: lo dia que me 'l presentin creuré en sos miracles.»

Ah, senyor académich! Si un mort resuscitat anés á trucar á la porta de casa vostra, potser no us agradarían gayre las noticias que podría donarvos de las mansiones eternas!...

II

No obstant, los morts resuscitan á la claror dels brochs de gas del sigle XIX, lo mateix que resuscitavan á la claror de las llántias romanas de la Iglesia de las Catacumbas. Nosaltres n'hem vist un aixecarse de la caixa al impuls d'una veu misteriosa: la primera mostra de sa inteligencia fou regonéixer al seu pare; lo primer impuls de son cor fou tirarse als seus brassos... Si no haguessen cregut d'avans, haurían cregut llavors!

Aquesta es la historia que aném á esplicar, no als protectors del Deu Constitucional dels homes de seny, sino als partidaris del antich régimen, que permetía á Deu portar pes y mesura de las accions del home; als humils, als que la fe alimenta; als senzills, tant disposats á creure perque no saben dir mentidas; als del Sagrat Cor, que sentirán aixamplarse sos cors al veure la fidelitat ab que compleix lo Senyor la promesa que serveix de lema á aquestas ratllas.

En Felip era á primera vista un típo ordinari: estudiant á fons era un tipo original que no 's troba gayre sovint entre 'l jovent. Apassionat pel *sport*, ballador incansable en las reunions de la *high life*, coneixedor de totas las intrigas de saló y de tots los enredos de bastidors, semblava un de tants joves inútils als que 'l pler lliga ab llassos de flors. Ab tot, no eran las passions de la juvenesa las únicas que esclavisavan aquell cor de temperament estrany: per demunt de totas y avans que totas hi tenia son trono una altra passió que anomena la Sagrada Escriptura *putredo ossium*: podridura dels ossos. ¡La insaciable ambició propia de la edat madural!

Als vintidós anys, época en que 'l coneixém, en Felip s'havia proposat ja un objecte; y, calculador y reservat en gran manera, subordinantho tot á son egoisme, anava de dret envers ell ab aqueixa pausada activitat del prudent que vol conseguir un desij; ab aqueixa ferma constancia propia dels caràcters de ferro, que no consisteix en fer sempre lo mateix,

sino en dirigir-se sempre al mateix fi. Son talent natural, son galán tracte y més que tot son prematur coneixement dels homes, que un do d'observació estrany en sos pochs anys li havia proporcionat, li aplanavan tots los camins. Pera ell, todas las cosas y personas eran diferentes pessas d' ajedrez que movía de prop ó de lluny pera adelantar una jugada: una visita, una volta de vals, una invitació feta ó acceptada, eran sempre en Felip cosas previstas y pensadas.

Solzament en una cosa no havia pensat may: en que tenia un cor.

En Setembre de 187... arribá á Madrid la viuda de Z..., senyora principal, amiga d' en Felip, qui la aná á visitar tot-seguit. Tornava aquesta senyora d' Inglaterra y portava un encárrech de las relligiosas del Sagrat Cor residents á York pera la superiora del col·legi que ditas relligiosas tenen establert á Chamartin de la Rosa. Pregá á en Felip que la acompanyés al col·legi y aquest acceptá de molt bon grat. S' educava allí la filla d' un noble, de qui en Felip esperava molt, y trobá en aquesta visita ocasió oportuna de guanyarse la voluntat del pare fent alguns compliments á la filla.

En Felip no havia vist may de prop una monja; aixís es que al compareixer la superiora en lo gran saló de visites, la mirá ab curiositat (1). Aquell posat magestuós ensemps que modest, aquell saludo en que s' hi deixava veure cert *chic* del gran mon, impossible d' amagar á un observador tan consumat com en Felip, li feren pensar avans que la relligiosa parlés: «Es una senyora.»

Ab tot, no era home á qui enganyavan apariencias; y encara que la relligiosa parlava 'l francès com una parisenca del *faubourg*, y saludava ab lo senyoriu d' una infanta d' Espanya, en Felip exigía y esperava més d' aquell hábit negre, y ho trobá en efecte. Trobá una serena gravetat que may havia vist més que en las imatges sagradas; una afabilitat ingénua que l' atreya imposantli respecte; un *no sé qué* que no no sabia esplicarse, ab tot y sa astucia, y que no era altra cosa que l' aroma de las virtuts que florían en aquell cor.

«Sens dubte es una santa,» pensá llavors en Felip; y tro-

(1) Aquesta digna relligiosa viu encara y ocupa actualment un important càrrech en sa ordre. Tantsols per no ofendre sa modestia callém son nom.

bantse encongit per primera vegada en sa vida, no s' atreví á preguntar per la filla del seu amich.

La superiora 'ls invitá á veure 'l col·legi, y 'ls hi esplicá la historia de sa fundació. L' edifici pertanyia á la casa de Pastrana: desitjaren adquirirlo las religiosas y per vias d' una tercera persona sollicitaren del duch que 'ls hi vengués. Lo propietari s' hi negá; pero enterat al cap de poch temps de quinas eran las sollicitadoras y l' objecte á que volían destinar la finca, contestá que insistia en no vèndrela porque las hi volia fer donació, com aixís ho feu (1). En aquest edifici s' hostatjá Napoleon I. quan la energia dels madrilenys de 1808 lo feu deturarse á Chamartin y emprendre desde allí aquella famosa retirada que tingué, als ulls d' alguns, caràcters de fugida. No fa molt temps encara s' ensenyava la arco-ba, teatre llavors dels dubtes del César que, després del cólera morbo, ha escombrat la humanitat ab més gloria.

Al despedirlos en la portería, la religiosa oferí á la senyora algunas medallas y varias estampas. Mostrant després un petit escapulari del Sagrat Cor, preguntá á en Felip si fora indiscret oferirli aquell recort. Lo jove l' acceptá ab entussiasme no fingit y se l' acostá als llabis, guardantlo després en sa elegant cartera de pell de Russia, entre las tarjetas de visita y algunas cartas de lletra menuda que despedían una suau fragancia de finíssim *pachouli*.

La religiosa somrigué ab tristesa.

III

Passaren dos anys sens que hi hagués cap cambi notable en la manerá de ser d' en Felip. Lo present l' afalagava, lo pervindre li somreya y aquella vida de plahers y de intrigas

(1) Devant d' aquesta propietat ne possehia 'l duch de Pastrana una altra, anomenada la *Quinta del Recort*, la que, ab generositat gens estranya en lo duch, cedí fa anys á la Companyia de Jesús pera que hi establís un de sos col·legis. Serveixi aquí la commemoració d' aquest generós fet com una petita prova de la gratitut que li deuen y li professan los fills de Sant Ignasi.

absorbia tot son esperit, perque li era genuina, natural, com la escuma al torrent.

A mida que anava logrant sas primeras esperansas, augmentava sa ambició, y semblant á la planta viciosa que arre-bassa á totes las que la voltan lo such de la terra, sols ella tenia frescor, sols ella tenia sava que li dongués vida y ufana. Un títul de comte que en altre temps havia portat sa familia, era l' objecte á que, com á medi d' arribar més lluny, se dirigia llavors en Felip; mes pera recobrarlo era necessari pagar los tributs endarrerits, y las ja minvadas rendas del ambiciós no permetían aquest considerable gasto. Pera salvar aquest inconvenient, en Felip s' havia guanyat la confiança de cert home polítich, comte de fresch, y á fi d' activar son negoci, determiná passar la primavera en la populosa X..., hont llavors se trobava 'l personatge. Aquest era un d'aqueixos homes vulgars als que la previsió d' altres més espavilats coloca en alts llocs pera que serveixin de cobertora á sos *negocis*. En Felip, que trobava sempre en las flaquesas dels demás poderosos auxiliars pera 'l seu profit, havia estudiat lo punt débil del senyor comte, y al cap de poch temps tenia tota sa confiança.

Marxá, donchs, cap á X..., emportantse un objecte bastant estrany en un home del seu caràcter: l' escapulari del Sagrat Cor que la superiora de Chamartin li havia donat. De llavors ensá la moda havia substituhit en la butxaca d' en Felip una llarga série de carteras de totes mides y classes; mes en totes hi trobava lloch lo petit escapulari. Perque aquell home que may barbotejava una oració; aquell home que may dirigia son pensament al cel, y no comprenia perque de la terra 'n diuhen vall de llágrimas, no 's podia avenir á separar del seu pit lo Cor de son Redemptor brollant flamaradas que no l' abusaven y sanch que despreciava. Quina pogués ser la causa d' aixó, ni ell mateix ho sabia. Solzament Deu hauria pogut esplicarho!

Una nit en Felip se dirigí al teatro: cantavan lo *Faust*, la famosa partitura d' en Gounod. La *Diva* feya prodigis; ningú havia interpretat fins llavors ab *floriture* més dolsas y refilets més difícils l' ignocent desvergonyiment de la heroína d' en Goethe.

Milers d' ánimas, redimidas ab la sanch de Jesucrist, tira-

van flors y joyas als peus d'aquella dona ruhi, quin mérit consistia en fer al vici agradable y á la immoralitat delitosa...

En Felip no era intel·ligent ni aficionat; pero era de bon to serne, y, estripats los guants de tant picar de mans, enrogallat á forsa de cridar ¡bravo!, al final del tercer acte pujá al palco de son amich lo flamant comte. Allí dalt estavan entussias-mats de debó: la filla del comte havia colocat una anell de brillants en son *bouquet* de violetas primerencas y l'havia tirat als peus de la *Diva*; la comtesa, senyora molt reposada que s'adormia en tots los *andantes* y 's despertava en tots los *allegros*, tantsols s'havia endormiscat una mica, y fins lo grave comte, desarrugant aquell front que tancava, com lo d'en Napoleon, la sort del univers, y evocant antigas reminiscencias de fusas y semifusas, corxeas y semicorxeas, havia dit entussiasmat:

—Es una veu pastosa, que...—

Y res més digué sa excelencia, porque res més li inspirá Euterpe, la musa de las armonías, inventora també, segons diuen, de la flauta.

—Felip!—cridá la comtesa totjust lo vegé arribar al palco. —Ha sentit alguna vegada una cosa semblant?... Quína veu! Quín art! Quína manera de vocalisar!... Y al mateix temps es una actriu consumada! Quína manera d'expressar la passió!... Y quína elegancia en lo vestir! Aqueix escot baix y al mateix temps quadrat es una *gracieuse creation* que s'ha de posar de moda. Llástima que á Espanya no se sápigam premiar lo mérit!

—Dispensí, Mariquita,—interrompé en Felip. Ovació com la d'aquesta nit en poch teatres n'haurá conseguit.

—Aixó no es prou!—cridá sofocada la entusiasta *dilet-tante*. Cal ferli un present regi si no volém fer riure á la gent. Cincuenta mil franchs costá l'adrés que regalaren á París á la Bribonini la nit del seu benefici. Cal fer una subscripció. Papá: tu t'hi apuntarás per deu mil rals. Mamá: tu deu mil més.—

Lo front del senyor comte s'arrugá com si vegés que s'anava á destruir l'equilibri europeu; y la comtesa 's desvetllá de tal manera que no pogué dormir en tota la nit.

—Qué va que 'ns dirán que no?—seguí la comteseta fent

una monada. Que us fa donar deu mil rals? No tens d'esser aviat ministre?—

Lo comte somrigué ab la serena magestat de Júpiter Olímpich y, animada la senyoreta, afegí:

—Aquesta artista val tots los diners del mon, y si en altrás cosas de menos importancia 's malbaratan diners, ¿per qué no s'han d'emplear en aixó?... Sols per una novena la mamá doná abir cinquanta rals y jo vint... No hi ha remey, aném á fer la llista: papá deu mil rals; mamá deu mil més y jo dono 'ls dos mil que 'm va regalar lo papá 'l dia del meu sant. Vosté, Felip, dos mil pel cap més baix... Vaja; donguim la cartera, que jo mateixa vull fer la llista.—

Soptat en Felip ab aquell devassall de paraulas, doná la cartera á la comteseta; mes de cop se recordá de que hi havia l'escapulari del Sagrat Cor, y 'l tragué ab la lleugeresa d'un prestidigitador avans d'entregarli. Després lo deixá caure á terra y empenyentlo ab lo peu lo feu anar dessota d'un tamboret.

Li feyan por las burlas d'aquella noya poch devota si veyá 'l sant escapulari á la cartera d'un elegant; temía, més que tot, que la tonta ignorancia y perversas ideas del comte s'alarmessen si trobava demunt seu aquell piadós emblema de que 'ls reaccionaris feyan gala. Ab tot, s'apoderá d'en Felip un mohiment de despit y de vergonya. Li semblava com si hagués fet trayció al seu més bon amich.

—Després lo culliré,—pensá. Pero per més que diferentes vegadas probá de ferho, los dibuixos de la catifa li privavan de veure aquell bossí de roba, y al acabar la ópera 's vegé obligat á oferir lo bras á la comtesa pera acompanyarla fins al cotxe. Totjust arrencá aquest, torná en Felip al teatro. Tot fosch y desert presentava aquest l'aspecte del cor, quan, esvanits los brillants fantasmas de la temptació, queda solitari y á las foscas en las amargas tenebras del pecat.

En Felip encengué alguns mistos y buscá l'escapulari per tots los recons del palco, mes ja no 'l pogué trobar. Sens dubte 'ls róssechs d'aquellas donas se 'n havían endut la sagrada imatge del Cor de Jesús.

En Felip, trist y de mal humor, se n'entorná á casa seva.

IV

No li durá molt á n'en Felip aquella impressió saludable, perquè si be es veritat que 'l seu caràcter no era gens lleuger, s'aniavan massa maluras en aquell cor pera que hi pogués florir lo lliri sant d'un bon pensament. Ab tot, moltes vegades, acudí á sa memoria 'l recort del escapulari perdut.—Quí me 'n donará un altre?—s deya llavors ab certa tristesa.

Aquella tarde en Felip baixá, com de costum, á dinar á la taula rodona. Per un caràcter observador com lo seu, era digne d'estudi aquest seguit moviment que 's nota en las grans fondas. Aquella munió de tipos diferents en sexe, en edat, en classe y en idioma, ofería ample camp á las sevas observacions. Pero may se li ocorregué comparar aquell tráfech, que no parava may, ab lo tráfech, que tampoch may para, de la vida humana. A ella arriba l'home de pas, igual que á la fonda: descansa, paga y se 'n va pera no tornar may més!... En aixó en Felip may hi pensava.

Devant per devant, se li asseya cada dia á taula una riquíssima dama nort-americana que viatjava per Europa. Era Mistress W... una velleta católica y piadosa á més no poder, que duya sos cabells blanchs ab la mateixa dignitat d'na corona en que Deu hi hagués grabat la paraula: *experiencia*, pera que 'ls homes contestessen ab la de *respecte*. En Felip havia lligat ab ella aqueixas relacions que ab tanta facilitat se lligan en la vida de fonda, tantols pera evitar l'aislament que s'hi troba. Mistress W... devía anársen l'endemá, y convidá á en Felip á que entrés á pendre 'l té en las sevas habitacions. Aquest no pogué dir que no; pero 's despedí de la velleta aixís que pogué pera córrer cap al teatre, hont l'havía citat lo comte.

Mistress W... l'acompanyá fins á la porta de sa cambra y, entregantli un sobre tancat, li digué:

—Li deixo aquest recort, perquè estich certa y segura de que sabrá conservar-lo.—

En Felip, que's consumía, pujá de dos en dos los grahons de la escala que anava á sas habitacions, renegant de las atencions de la bona Mistress W... Llensá demunt de la taula 'l sobre sense mirarlo y cambiantse cuyta-corrents lo vestit, se 'n aná al teatro. Lo comte també l'esperava anguniat: aquell matí havia rebut una carta del ministre encarregantli una missió massa difícil pera ell y creya trobar ajuda y secret en lo talent d'en Felip. Lo ministre afegí també com postdata que 'l negoci d'aquest li era molt fácil y que n'hi havia prou ab una petita ilegalitat pera posarlo en possessió de son antich é ilustre títol sense necessitat de cap desembols.

Lo comte comensá, com era natural, per llegir á en Felip la postdata del ministre y acabá per proposarli 'l negoci que li interessava. En Felip no's doná pressa á acceptar: fret y traydor com sempre, conegué totseguit las ventatjas de la seva posició y resolgué tréuren tot lo partit possible. Sorprés lo polítich improvisat, se vejé en la necessitat d'accedir á tot lo que en Felip demanava y per últim se cloqué 'l contracte no sense grans protestas d'amistat paternal per part del comte vell y de generós desinterés per part del comte jove. A las dotze torná aquest á la fonda més satisfet que may: ab las mans á las butxacas del seu abrich forrat de seda, anava taral·lejant l'ária de Desdémona *assisa al pie d'un salice*, que acabava de sentir en lo teatre, portant al cap aqueix immortal canti de la lletera que no acaban may de rompre 'ls homes.

Al entrar en sa habitació encengué una espelma que trobá demunt d'una taula: als seus peus vejé llavors lo sobre que tres horas avans li havia donat Mistress W... Un moviment de curiositat l'impulsá á obrirlo; esqueixá 'l sobre, y un escapulari, del tot igual al que havia perdut, se presentá als seus ulls. Vermell com una taca de sanch fresca se destacava lo cor sobre la franela blanca: dessota hi havia 'l mateix emblema: *Párat: lo Cor de Jesús está ab mi.*

En Felip quedá una estona sense veu y sense moviment: de mica en mica s'aná revenint, y un sanglot com lo brahol d'un lleó ferit, s'escapá dels seus llabis, cayent després agenollat, apretant l'escapulari entre sos dits y amagánt lo cap en una butaca. Un dolor agut li traspassava 'l cor com ab un ganivet, y una angunia horrible li pujava á la gola com si

l'anés á ofegar. En Felip cregué que era arribada sa hora darrera y gemegá entre sas dents que las tenia apretadas.

—Are no, Deu meu!; are no!... ¡Una hora tantsols!...

Passá una hora y una altra, y aquell inmens dolor se regirava en lo pit d'en Felip buscant sortida com una fera en sa gabiá, deixant escapar tantsols alguns sanglots rogallosos, sense llágrimas, sechs com trons sense núvols y sense pluja. Un riu de llágrimas brollá per fí dels seus ulls, y desfogat son pit, respirá ab llibertat. S'anaren llavors apagant de mica en mica aquellas inmensas onas d'amargor, pera deixar lloch á un dolor sossegat, tranquil, pero amarch y fondo com ho son també las onas de la mar en calma. La memoria li posá llavors devant de sa vista lo número inmens dels seus pecats; la reflexió li feu comprendre sa grossa enormitat; y la voluntat, la cobarda voluntat, reyna del home, tant atrevida pera 'l mal, tant débil pera 'l be, se sentí sense forsas.

—¡No puch! no puch!—gemegá 'l malaventurat. ¡Pera mí ja no hi ha perdó!...

Y 'l cuch del remordiment, prenent en sa consciencia las proporcions d'un escorsó, matava en aquella ánima la santa y dolsa esperança. Llavors vegé 'l desgraciat representarse ab claretat en sa imaginació un Cor resplendent, cenyit per una corona d'espinas; tenia una ferida en la part superior y no en la inferior com s'acostuma á pintar, sortintne una flamarada. Una papallona de pintadas alas voleyava al voltant y desaparegué per últim dintre de la ferida, atreta y abrusada per aquell foch diví. Al mateix temps una viva claror resplandia en l'enteniment d'en Felip pera ferli comprendre que 'l pecador es lo cuch fastigós: la penitencia, 'l capoll en que s'hi tanca, y 'l perdó aquellas hermosas alas que s'enlayran fins al mateix cor de Jesucrist. En lo més fons de la seva ánima li sembla sentir llavors aquellas paraulas del fill pródich que may havia sentit ni llegit: *surgam et ibo ad patrem meum*. (M' aixecaré y aniré á buscar al meu pare.)

Y en Felip s'aixecá. Lo dia comensava á clarejar: encara tenia posats sos finíssims guants de pell de Suecia; encara hi havia en lo trau de la levita duas violas mústigas, ofrena de la filla del comte. Se tregué aquell vestit pera posársen un de senzill y 's dirigí á la catedral. Lo grandió temple estava desert y la escassallum del naixent dia que entrava pels finestrals

de llevant donava á las majestuosas voltas aqueix aspecte de divina sublimitat que fa flectar los genolls involuntariament y posa en los llabis espontáneas alabansas á Deu. En Felip s'agenollá devant d'un confessorari buyt, devant del qual se veyá una imatge de la Mare de Deu ab un punyal clavat al pit.

—¡Jo t' he ferit!—esclamá en Felip ab greu sentiment. Cóm te podré dir Mare?... Y malgrat aixó ¡Mare! Mare! á tu m' encomano.

Llavors brollaren dels seus ulls llágrimas més dolsas y al invocar á la Mare de Deu li semblá que fins avans de donar-li 'l perdó, allá al fons de l' ánima ja li prometía.

Per últim aparegué un sacerdot. En Felip s' aixecá totseguit y li demaná que 'l confessés. Lo sacerdot semblá duptar un instant; pero al fixarse en aquell rostre esgroguehit, al veure aquells ulls vermells y plens de llágrimas que 'l miravan ab angúnia, acotá 'l cap y entrá al confessorari. En Felip s' agenollá á sos peus y va fer confessió general de tota sa vida.

Admirat lo confés de tant dolor, sorprés de tant lloable propósit, li preguntá ab dolcesa:

—Quina causa li ha mogut á confessarse...

—La vista d' aquest escapulari, contestá en Felip ensenyantli amarat de llágrimas.

—Y li tenía alguna devoció?... Havía fet en hoñor seu alguna práctica piadosa?

—May. Tantsols lo duya sempre. Ahir lo vaig llessar y ell m' ha vingut á buscar avuy.

—Lo Senyor ha complert sa promesa, ategí 'l sacerdot aixecant las mans al cel: *Jo benehiré 'ls llochs hont sia posada la imatge del meu Cor!*—

Dos anys després en Felip morí en terra estrangera com moren los justos: mirant cara á cara á la mort, lllindar pera ells de la vida eterna. En sas llargas y freqüents conversas ab lo relligiós que l' assistía li esplicá aquesta historia que podém comprobar ab fetxas exactas y noms prou coneguts.

V

¿Y aixó es la resurrecció d' un mort? Sí! Es la resurrecció d' una ánima morta, miracle més sorprenent que 'l tornar la vida á un cadáver; perque si pera aixó 's necessita tot lo poder de Deu, pera alló 's necessitá á més de tot son poder, tota la seva misericordia.

Aquest fenómeno no l' explica 'l fisiólech ni l' entén lo psicólech, ni l' arriba á comprendre lo més coneixedor del cor humá. Algunas vegadas la lectura d' un bon llibre, la paraula de Deu predicada al temple, la mort que avisa al home ab son terrible *memento*, lo dolor al recordarli que sa patria no es la terra, lo desengany, etern enmatzinador de tot goig, poden apareixer als ulls dels que, sense profundisar, tantols observan com á causas naturals d' aqueixos cambis del cor, que fan d' un Saulo un Pau y d' una María pecadora una María penitent. Pero que un home oblidat del tot de Deu, sota 'l jou de totas las passions de la joventut al mateix temps que de la ambició, potser la més perillosa de la edat madura; que un home á qui lo present afalaga y 'l pervindre somriu deixi de sopte tots los plers y abrassi totas las penitencias, ofegui tots los vicis y fassi espontáneas totas las virtuts solzament perque trobi un escapulari dintre d' un sobre, es un prodigi més que humá. Es que aquella veu que cridá á Llátzer *¡Ecci foras!* pera ferlo sortir del sepulcre, ha cridat també á aquella ánima morta: ¡Creu, perque soch jo qui 't parla! ¡Espera, perque soch jo la esperansa! ¡Estima, perque jo 't vaig esperar primer! ¡Viu, perque vull que viscas pera mi!

Tantols aixís se comprén que aqueix Llátzer invisible s' aixequi d' una tomba de vicis pera anarse á tirar net y purificat als peus de Jesucrist.

P. LLUIS COLOMA, S. J.

LA ROSADA

Quan lo jorn se 'n va,
quan lo sol s' amaga,
quan la trista nit
cubreix prats y planas,
la natura en pes
amarch plor ne llansa.
Per xó, al despertar,
en totes las plantas
veyém brillejar
perletas rosadas...
¡Llágrimas de fel
que la nit arranca!

Ja reuiu la llum,
ja punteja l' auba,
de la nit nos deix
la negror qu' espanta.
La boyra decreix,
la claror avansa,

para 'l plor amarch
de las tendras plantas.
En l' espay inmens,
com divina flama,
brilla l' astre rey,
deu de l' estelada,
veyent bondadós
plorosas las plantas,
ab son bes ardent
asseca llurs llágrimas.

J. BARNEDA

